

Drets

CC-BY-SA 4.0 per l'edició. El globus vermell, 2024.
CC-BY-SA 4.0 pels textos i les imatges. El globus vermell,
2024. De les obres d'Antoni Tàpies: © Fundació Antoni Tàpies/VISCAP, 2024.

De les fotografies: © Prodocauli, 2024.

Amb el suport de

Risheu Tàpies
Ajuntament de Barcelona

Col·lecció Guies d'arquitectura
i d'urbanisme de Barcelona
https://guidesurb.cat/

Edició

El globus vermell
www.elglobusvermell.org

Textos i col·lages

El globus vermell

Idea

Museu Tàpies i
El globus vermell

Producció

www.latrata.cat

Correcció de textos

Vicenç Benítez

Disseny gràfic

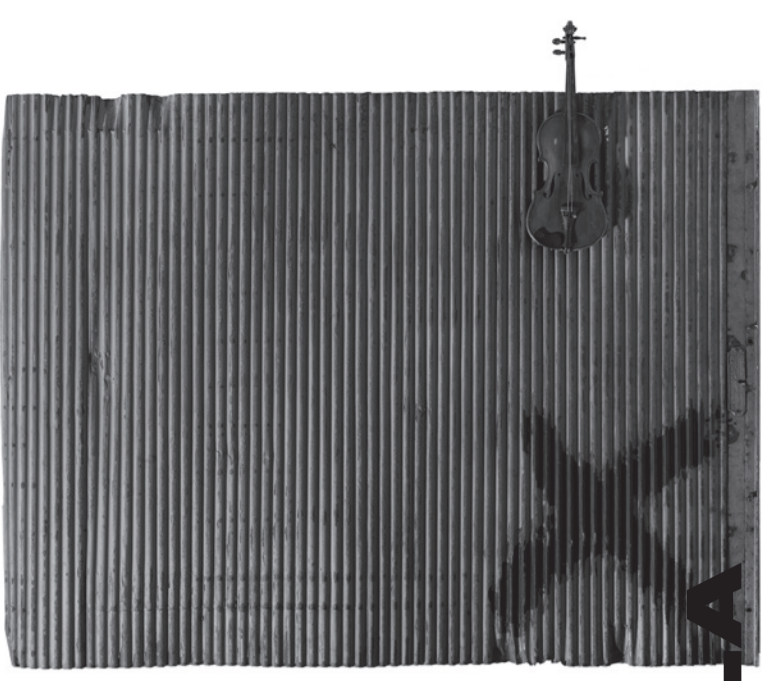
Nacho Sanz
www.nachosan.com

Cat

LA BARCELONA DE TÀPIES
TÀPIES A BARCELONA

CAT

RU
GUIES
D'ARQUITECTURA
I URBANISME
DE BARCELONA

LA BARCELONA DE TÀPIES

Una ciutat efervescent i convulsa

La Barcelona dels anys 20 era una ciutat efervescent i convulsa. D'una banda, es consolidava l'Eixample, s'hi construïa el metro (entre 1924 i 1926 s'inauguren, **x** aquest ordre, els primers trams de les línies L3, L1 i L4) i s'hi organitzava l'Exposició Internacional de 1929 a Montjuïc. D'altra banda, es vivia una guerra soterrada entre sindicats i patronal, i la dictadura militar de Primo de Rivera exercia una forta repressió dels moviments d'esquerres i catalanistes.

Les transformacions a l'actual Ciutat Vella

L'obertura de la Via Laietana, completada el 1913, suposà una gran cicatriu a l'actual Ciutat Vella i l'inici de la monumentalització del centre històric amb la creació del «barri gòtic». Més endavant, a causa dels danys provocats **x** la Guerra Civil, els canvis al barri continuaren: la pl. Nova, molt castigada pels bombardeigs, va ser reformada i annexada a la nova obertura de l'avinguda de la Catedral. Des de 1959, on hi havia hagut la Llibreria Puig es troba la seu del Col·legi d'Arquitectes.

El Sant Gervasi de la burgesia

Fins a principis del segle **xx**, Sarrià i Sant Gervasi eren majoritàriament zones d'estiueig de la burgesia barcelonina, amb vil·les envoltades de jardins. Amb el temps, aquesta burgesia s'instal·là permanentment al barri i, a poc a poc, **x** treure rendiment als terrenys, les torretes deixaren pas a blocs de pisos. «Carrerons de Sant Gervasi! Aquelles torretes amb els vidres de colors i amb els jardins ufanosos; les fonts, les olors de la taverna o de la vaqueria.»^(Tàpies, 2010: 110)

La Barcelona grisa de la postguerra

La Guerra Civil i l'inici de la dictadura franquista deixaren una ciutat que, parafrasejant Salvador Espriu, podríem definir com a «pobra, bruta, trista i dissortada»: el 1949 hi havia 5.000 persones vivint en coves i 60.000, en barraques. Una ciutat on les ideologies progressistes eren perseguides i d'on havien desaparegut les avantguardes artístiques. Una ciutat sense esperança.

Sant Gervasi encara com un poble

Tàpies recorda així el Sant Gervasi dels anys 40:
«La vida de la gent grisa que s'endevina darrere uns balconets amb clavellines i geranis [...] sempre m'han produït una terrible melangia i una estranya compassió. Aquells silencis dels diumenges a la tarda, tants i tants de detalls que han estat escenari dels nostres passos»^(Tàpies, 2010: 110)

L'inici del renaixement cultural

Passats els primers anys de postguerra, de la grisor absoluta començaren a sorgir diverses iniciatives culturals i editorials —la revista Ariel, el Club Cobalto 49, els Cicles Experimentals d'Art Nou de la galeria El Jardí, les «Confèrencies de Primavera» del COAC, etc.—, que, conjuntament amb la Sala Gaspar i les Galeries Laietanes, reactivaren el món cultural català i iniciaren una lenta obertura internacional.

Una finestra endintre

L'Institut Francès ajudava els artistes catalans a desenvolupar-se a l'estranger i a relacionar-se amb altres artistes internacionals. Fent de pont cap a l'exterior en plena dictadura i amb una gran biblioteca, l'Institut fou un espai de llibertat «clandestí» **x** a diverses generacions d'intel·lectuals catalans. A més, conjuntament amb el Lycée i les écoles franceses, feu possible evitar l'educació conservadora i repressiva controlada pel règim.

La vertebració del sector artístic

Durant els cinquanta a la Sala Gaspar s'organitzaren exposicions d'artistes com Picasso, Miró, Chagall, Braque, Calder o Tàpies. A més, exposicions col·lectives, com «Art Autre» (1957), apropiaren als barcelonins l'obra d'artistes internacionals d'avantguarda com Pollock, Kline, De Kooning, Dubuffet o Burri. D'altra banda, l'any 1956 es creà l'Associació d'Artistes Actuals (AAA) i el 1960 s'obrí, a la cúpula del cinema Coliseum, el Museu d'Art Contemporani de Barcelona, una aventura que només durà tres anys però que es considera l'embrió de l'actual MACBA.

La recuperació de la modernitat arquitectònica

El Grup **R**, fundat el 1951 i del qual formava part J. A. Coderch, fou el catalitzador de la recuperació de la modernitat en l'arquitectura. Molt actiu en l'organització d'activitats, els seus membres també entraren a l'Escola d'Arquitectura, al COAC —des d'on dirigiren la revista Quaderns— i al FAD —on el 1958 impulsaren els premis FAD i el 1959 l'Escola d'Art—. Aquesta escola només va durar un any, però fou la llavor perquè més endavant apareguessin les escoles Elisava (1961) i Eina (1967).

Les primeres reivindicacions democràtiques

Del 9 a l'11 de març de 1966, al convent dels Pares Caputxins de Sarrià (c. Cardenal Vives i Tutó, 2), es produí la Caputxinada, l'assemblea clandestina de més de 400 estudiants, intel·lectuals i artistes **x** constituir el Sindicat Democràtic d'Estudiants de la Universitat de Barcelona. L'assalt al convent **x** part de la policia franquista impulsà un moviment ciutadà de solidaritat, germen de la plataforma La Taula Rodona (1966-1973) i antecedent de l'Assemblea de Catalunya.

L'Assemblea de Catalunya

El 7 de novembre de 1971, en una sessió clandestina a l'església de Sant Agustí, al Raval, amb més de 300 persones representants de la societat política i civil, es creà l'Assemblea de Catalunya, una plataforma unitària d'oposició al franquisme. L'acord es feu partint de quatre reivindicacions: llibertat, amnistia, restabliment de l'Estatut del 1932 i coordinació amb les forces democràtiques dels altres pobles de l'Estat. El 1977, amb les primeres eleccions democràtiques, es dissolgué.

L'aposta **x** l'art urbà

Amb l'arribada de la democràcia s'inicià un gir significatiu en la política d'art públic de la ciutat. A partir d'aquell moment es feu una aposta clara **x** l'art contemporani i **x** la incorporació d'obres d'artistes de renom, tant locals, com Miró, Brossa, Chillida o Tàpies, com internacionals, com Richard Serra, Mario Merz, Rebecca Horn, Beverly Pepper, Claes Oldenburg o Roy Lichtenstein. Aquesta política, tot i que sense la intensitat dels anys vuitanta i noranta, ha perdurat fins a l'actualitat.

La transformació del mapa museístic de la ciutat

Fins a la recuperació democràtica els dos únics centres de Barcelona dedicats a l'art contemporani eren el Museu Picasso, obert el 1963, i la Fundació Joan Miró, inaugurada el 1975. Les obertures de la Virreina, el 1980, i del museu de la Fundació Antoni Tàpies, el 1990, encetaren la gran transformació i actualització de la xarxa de centres dedicats a l'art i la cultura a Barcelona: Centre d'Art Santa Mònica (1988), CCCB (1994), MACBA (1995), MNAC (1995, reinauguració) i CaixaForum (2002).

Art i poder

Al llarg de la història, els poders polític i econòmic han fet servir l'art com una forma de legitimar-se i de visualitzar el seu posicionament envers el món. Això, dut a l'extrem, pot portar a silenciar els artistes crítics o a utilitzar-los o manipular-los per al seu propi benefici. Amb la recuperació de la democràcia, les noves institucions també han fet servir l'art **x** mostrar la seva renovació ideològica i el seu nou compromís amb el passat i, sobretot, el futur de la societat.

La solidaritat ciutadana

El final de la Guerra Freda, conseqüència de l'esfondrament del bloc socialista a principis dels noranta, fou l'espurna de nous conflictes a l'est d'Europa, com les guerres de Iugoslàvia. La resposta dels ciutadans de Barcelona i Catalunya va ser immediata i massiva, especialment envers Bòsnia i la seva capital, Sarajevo. Les grans manifestacions, l'enviament d'ajuda humanitària, la creació del Districte 11 (Sarajevo) a l'Ajuntament de Barcelona o la col·laboració en la reconstrucció mostraren el compromís dels barcelonins amb la pau i la seva solidaritat amb el poble boscnià.

Societat del lucre i l'individualisme

Ja als anys noranta Tàpies va saber veure l'evolució cap a «els excessos d'agitació, de dispersió mental i dels innombrables cultes a "realitats falses" als quals estem sotmesos en les societats actuals». Això que ara ens sembla tan evident (amb les noves tecnologies i les xarxes socials exposant-nos a la sobreestimulació constant i a la manipulació de la realitat **x** interessos econòmics), Tàpies ho intuï molt anticipadament. I aquesta és, també, la funció dels artistes: copsar la realitat i respondre-hi abans que ningú.

* Tàpies, A. «Un espai de meditació». Text de justificació que Antoni Tàpies va dedicar a la Sala de reflexió (en linia). <https://www.uopf.edu/web/campus/sala-de-reflexio> (consulta: 17 juliol 2024)

« L'EMOCIÓ D'OBRIR UN LLIBRE, DE DESCOBRIR-NE POC A POC EL CONTINGUT, EL QUE HI HA DINS, TÉ ALGUNA COSA DE RITUAL, DE MÀGIC, I AIXÒ FORMA PART, SENYS DUBTE, DE LA MEVA OBRA. »

Borja-Villel, Manuel J. (1994), «La expresividad del papel. Una conversación con Antoni Tàpies», a: Antoni Tàpies. Obra gràfica 1947-1990, Saragossa: Gobierno de Aragón i Diputación de Zaragoza, p. 9 (citació original en castellà)

